

Διάλογοι! Θεωρία και πράξη στις επιστήμες αγωγής και εκπαίδευσης

Τόμ. 4 (2018)

Ίχνη του εφήμερου: Το χρονικό της μόνιμης έκθεσης κοστούμιών του Κρατικού Θεάτρου Βορείου Ελλάδος

Παρασκευή Κερτεμελίδου

doi: [10.12681/dial.19301](https://doi.org/10.12681/dial.19301)

Copyright © 2018, Παρασκευή Κερτεμελίδου

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Κερτεμελίδου Π. (2018). Ίχνη του εφήμερου: Το χρονικό της μόνιμης έκθεσης κοστούμιών του Κρατικού Θεάτρου Βορείου Ελλάδος. *Διάλογοι! Θεωρία και πράξη στις επιστήμες αγωγής και εκπαίδευσης*, 4, 189–193.
<https://doi.org/10.12681/dial.19301>

Ίχνη του εφήμερου: Το χρονικό της μόνιμης έκθεσης κοστουμιών του Κρατικού Θεάτρου Βορείου Ελλάδος

Παρασκευή Κερτεμελίδου

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Το Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδος διαθέτει ένα πολύ μεγάλο βεστιάριο όπου φυλάσσονται πάνω από 15.000 κοστούμια. Τα κοστούμια των περασμένων παραστάσεων συχνά επαναχρησιμοποιούνται και με αυτόν τον τρόπο καλύπτονται σε μεγάλο βαθμό οι ανάγκες των νέων παραστάσεων του Κ.Θ.Β.Ε. Περίπου 2000 κοστούμια του βεστιαρίου όμως ούτε επαναχρησιμοποιούνται ούτε δανείζονται αλλά αποτελούν την ιστορική/εκθεσιακή συλλογή του Κ.Θ.Β.Ε. Αυτή η συλλογή ήταν και η αφετηρία για τη δημιουργία της μόνιμης έκθεσης κοστουμιών «Ίχνη του εφήμερου» στα φουαγιέ του Βασιλικού Θεάτρου.

Ο σχεδιασμός μιας μόνιμης έκθεσης είναι ένα πολυσύνθετο πρόβλημα, διεπιστημονικό, μουσειολογικό, εκπαιδευτικό, αρχιτεκτονικό και σίγουρα επικοινωνιακό. Ίσως είναι περισσότερο μια πρόκληση καθώς η παρουσίαση προς το κοινό ενός συγκροτημένου εκθεσιακού περιεχομένου επιδιώκει να αποδώσει σημασίες και να περάσει μηνύματα πέραν μιας αισθητικής ή απλά λειτουργικής παρουσίας. Έτσι ο σχεδιασμός μιας έκθεσης έχει αρχικά ως εκκίνηση τη βαθιά γνώση των νοημάτων, των σημασιών και τελικά των μηνυμάτων του εκθεσιακού περιεχομένου. Η θέαση του θεατρικού κοστουμιού προκαλεί ιδιαίτερη αισθητική ευχαρίστηση από μόνο του, πριν ακόμη συσχετισθεί με άλλο πληροφοριακό υλικό. Είναι η υπόμνηση ή καλύτερα το ίχνος μιας θεατρικής παράστασης, μιας εφήμερης και ανεπανάληπτης στιγμής καλλιτεχνικής δημιουργίας. Παράλληλα αποτελεί το υλικό τεκμήριο το οποίο έχει παραχθεί σε συγκεκριμένο χώρο και χρόνο στο πλαίσιο ενός ιστορικά προσδιορισμένου κοινωνικού σχηματισμού και μπορεί να μελετηθεί ως τεκμήριο των καλλιτεχνικών τάσεων μιας εποχής. Η αξία του λοιπόν μπορεί να είναι αισθητική, ιστορική και πολιτιστική. Σε αυτή προστίθενται και άλλα στοιχεία όπως η σπανιότητα, η παλαιότητα, η φήμη του δημιουργού ενδυματολόγου που το σχεδίασε αλλά και του ηθοποιού που το φόρεσε. Τα κοστούμια την ιστορικής συλλογής του Κ.Θ.Β.Ε. όσο σημαντικά και αν ήταν όταν σχεδιάσθηκαν, ράφτηκαν και φορέθηκαν, μετά το τέλος της θεατρικής παράστασης αποθηκεύτηκαν στο βεστιάριο κενά νοήματος. Τα αντικείμενα όμως, όπως και οι άνθρωποι, μπορούν να έχουν πολλές βιογραφίες (Korytoff, 1986). Όταν το αντικείμενο μετατρέπεται σε εκθεσιακό εντάσσεται σε ένα μετα-σύστημα ερμηνείας της μορφής του, όπου οι καταληπτές επιμέρους μορφές του αποτελούν μέσο επικοινωνίας διαφορετικών σημασιών. Αποκόπτοντας ένα αντικείμενο από το ζωτικό του περιβάλλον και εντάσσοντας το σε μια εκθεσιακή συλλογή επανασηματοδοτούμε και επανα-ορίζουμε τη μορφή του. Οι εκθεσιακές συλλογές καταλαμβάνουν τον ενδιάμεσο χώρο ανάμεσα σε δύο διαδοχικές αξιολογήσεις ενός αντικειμένου, ανάμεσα σε αυτή που αφήνουν και σε αυτή που θα αποκτήσουν (Pearce, 1995). Η διπλή αυτή σημασιοδότηση επηρεάζεται αρχικά από την τεκμηρίωση και έπειτα από την έκθεσή του. Ο Umberto Eco στη *Θεωρία σημειωτικής* (1994) εξηγεί πως

Υπεύθυνη επικοινωνίας: Παρασκευή Κερτεμελίδου, pkertem@filmauth.gr, δρ. αρχιτέκτων_μουσειολόγος, Τμήμα Κινηματογράφου Α.Π.Θ.

η επικοινωνιακή διαδικασία μετατρέπεται σε διαδικασία σημασιodότησης όταν απευθύνεται σε έναν παραλήπτη, οπότε και ενεργοποιείται η ερμηνευτική ικανότητα. Στην περίπτωση των θεατρικών κοστούμιών, για να μετατραπεί η επικοινωνιακή διαδικασία σε διαδικασία σημασιodότησης, δηλαδή για να επιτευχθεί η ερμηνεία του σήματος, είναι απαραίτητο οι επισκέπτες να διαβάσουν και να αποκωδικοποιήσουν τα κρυμμένα νοήματα των παροπλισμένων πια κοστούμιών.

Συγκροτήθηκε μια διεπιστημονική ομάδα εργασίας όπου την κύρια ευθύνη και επιμέλεια της έκθεσης είχε η Ιουλία Σταυρίδου, σκηνογράφος/ενδυματολόγος, καθηγήτρια στο Τμήμα Κινηματογράφου του Α.Π.Θ. και τη μουσειολογική/αρχιτεκτονική μελέτη η γράφουσα. Στην ομάδα συμμετείχαν επίσης φοιτήτριες του Τμήματος Κινηματογράφου οι οποίες έκαναν την πρακτική τους άσκηση στο Κ.Θ.Β.Ε. Έτσι η έκθεση από την αρχή της απετέλεσε ένα εκπαιδευτικό πεδίο για τους φοιτητές του τμήματος. Έχοντας πάντα σαν στόχο τη μόνιμη έκθεση για την οποία είχε επιλεγεί ως χώρος το Βασιλικό Θέατρο, τον Οκτώβριο του 2016 στο πλαίσιο των 51ων Δημητρίων οργανώθηκε η περιοδική έκθεση «Στιγμές δημιουργίας στον χρόνο» στο Αλατζά Ιμαρέτ (Εικ. 1 και 2) όπου εκτέθηκαν 64 από τα επιλεγμένα κοστούμια. Αυτή η έκθεση βοήθησε να προσδιοριστεί το αναμενόμενο κοινό που ενδιαφέρεται για μια έκθεση θεατρικών κοστούμιών και παράλληλα να καταγραφούν οι αντιδράσεις των επισκεπτών και τα αποτελέσματα να αξιοποιηθούν στη μόνιμη έκθεση που θα ακολουθούσε. Φάνηκε λοιπόν ότι το κοινό της μόνιμης έκθεσης θα αποτελείτο τόσο από ειδικούς όπως ενδυματολόγους, σκηνογράφους, φοιτητές αντίστοιχων σχολών κ.α. όσο και από θεατρόφιλους ή και απλώς ενδιαφερόμενους όλων των ηλικιών συμπεριλαμβανομένων και των παιδιών.

Εικόνες 1, 2

«Στιγμές δημιουργίας στον χρόνο» στο Αλατζά Ιμαρέτ (Οκτώβριος 2016)

Καταλήξαμε ότι η συνδιαλλαγή του επισκέπτη με τα εκτιθέμενα κοστούμια μπορεί να είναι μια δυνατή διανοητική, συναισθηματική και αισθητική εμπειρία, που ίσως να προσομοιάζει με την εμπειρία του θεατή ενός θεατρικού έργου. Η συνδιαλλαγή ανάμεσα στα κοστούμια και στην προσωπική ταυτότητα του επισκέπτη είναι αναπόσπαστο μέρος της διαδικασίας νοηματοdότησης εντός του εκθεσιακού περιβάλλοντος. Άνθρωποι και αντικείμενα λειτουργούν σε μια δυναμική σχέση μεταξύ τους που δημιουργεί νόημα. Ο στόχος λοιπόν ήταν να παρουσιασθούν στο κοινό όχι μόνο ως αυτοτελή εκθέματα αλλά ως ανοιχτά στην ερμηνεία «θέματα» μέσα σε

οργανωμένες εκθεσιακές ενότητες. Τα κριτήρια επιλογής των κοστούμιών - εκθεμάτων ήταν η ιστορική τους αξία, η αισθητική τους ποιότητα αλλά και ο βαθμός διατήρησής τους. Πρόθεση μας ήταν η έκθεση να αποτελείται από όσο το δυνατόν αντιπροσωπευτικότερα κοστούμια των θεατρικών παραγωγών του Κ.Θ.Β.Ε. στα 56 χρόνια λειτουργίας του αλλά και του όσο το δυνατόν μεγαλύτερου αριθμού ενδυματολόγων που συμμετείχαν σε αυτές. Κύριο μέλημα δεν ήταν να αναπαραχθεί η εικόνα του κοστούμιού στην εκάστοτε παράσταση καθώς ένα θεατρικό κοστούμι μπορεί να λειτουργεί εξαιρετικά σε μια παράσταση αλλά μόνο του, αποκομμένο από το συγκεκριμένο πλαίσιο, να μη σημαίνει τίποτα. Η επιλογή λοιπόν βασίστηκε στην εικόνα του κοστούμιού σήμερα και γνώμονας ήταν το αν μπορεί να λειτουργήσει αυτόνομα, αν λείει μια ιστορία, αν προκαλεί συγκίνηση.

Εικόνες 3, 4, 5

Κέννυ ΜακΛέλλαν - Κοστούμι του Κυρίου Ζουρνταίν σχεδιασμένο για τον Κώστα Σαντά (Ο αρχοντοχωριάτης, 2004): στη σκηνή (3), στη συλλογή (4), στην έκθεση (5)

Η έκθεση «Τχνη του εφήμερου» εγκαινιάστηκε στις 31 Μαΐου 2017 στο Βασιλικό Θέατρο. Περιελάμβανε 80 κοστούμια σχεδιασμένα από 37 ενδυματολόγους, για 55 παραστάσεις που ανέβηκαν σε διάστημα 56 χρόνων. Καθώς ένας από τους στόχους ήταν να παρουσιασθεί όλη η εκθεσιακή συλλογή του Κ.Θ.Β.Ε., ένα χρόνο μετά, την 1^η Ιουνίου 2018, το μεγαλύτερο μέρος της συλλογής ανανεώθηκε. Τα κοστούμια και στις δυο εκθέσεις οργανώθηκαν σε ενότητες ώστε να δημιουργηθούν αισθητικά αρμονικά σύνολα, δηλαδή τα κοστούμια να δένουν, με κάποιον τρόπο, μεταξύ τους, είτε χρωματικά, είτε δραματουργικά, είτε μορφολογικά. Η Ιουλία Σταυρίδου τοποθέτησε το κάθε κοστούμι μέσα σε ένα θεματικό αφηγηματικό σύνολο ανάλογα με την εποχή στην οποία αναφέρεται το έργο και ο ρόλος (Εικ. 6).

Εικόνα 6

Η προθήκη με τα κοστούμια από παραστάσεις αρχαίου δράματος

Τα επιλεγμένα κοστούμια φιλοξενούνται σε εκθεσιακές προθήκες στα φουαγιέ του Βασιλικού Θεάτρου, στο ισόγειο και στον πρώτο όροφο. Οι προθήκες έχουν στόχο να προστατέψουν τα εκτιθέμενα κοστούμια από τη διέλευση του κοινού και συγχρόνως να προσφέρουν ένα κατάλληλο πλαίσιο το οποίο βοηθά τον επισκέπτη στην κατανόηση και στην απόλαυση των εκθεμάτων. Οι ειδικά μελετημένες εκθεσιακές κατασκευές από ξύλο και γυαλί είναι λιτές, εναρμονίζονται με την αισθητική της αρχιτεκτονικής των φουαγιέ του Βασιλικού Θεάτρου, και έτσι γίνονται όσο το δυνατόν αθέατες ώστε να αναδείξουν τα κοστούμια που περιέχουν. Οι συνθέσεις των θεατρικών κοστούμιών περιλαμβάνουν και κάποια φροντιστηριακά αντικείμενα (όπως έπιπλα, διακοσμητικά, κ.ά.) (Εικ. 7) και μαζί με τον ειδικό φωτισμό λειτουργούν ως μικρές σκηνογραφίες. Μέσα στις προθήκες υπάρχουν όλα τα στοιχεία τεκμηρίωσης των κοστούμιών και επιπρόσθετα στους χώρους των δύο φουαγιέ τοποθετήθηκαν ενημερωτικά πάνελ με πληροφορίες σχετικά με το σκεπτικό της έκθεσης. Τέλος, προβάλλεται ένα βίντεο με οπτικά ντοκουμέντα από τις παραστάσεις στις οποίες φορέθηκαν τα κοστούμια της έκθεσης. Για να εντείνουμε την εμπειρία του επισκέπτη κάποια κοστούμια εκτίθενται εκτός των προθηκών, κοντά σε αυτές παίρνοντας τη θέση του θεατή (Εικ. 8).

Εικόνα 7, 8

Προθήκη με κοστούμια ευρωπαϊκής μόδας, 16ος-19ος αι.(7) και προθήκη με μεσαιωνικά, βυζαντινά κοστούμια (8)

Η έκθεση συνοδεύεται από ξεναγήσεις για ενήλικες και σχολικές ή προσχολικές ομάδες παιδιών, άλλες παράλληλες εκδηλώσεις και εκπαιδευτικά προγράμματα ανάλογα με το επίπεδο εκπαίδευσης. Από το 2016 το Κ.Θ.Β.Ε. διοργανώνει την περίοδο των καλοκαιρινών σχολικών διακοπών ολοήμερο θερινό καλλιτεχνικό εργαστήρι για παιδιά «Αυτό το Καλοκαίρι πάμε Διακοπές στο... Θέατρο!». Τα τελευταία δυο χρόνια πάνω από 1500 παιδιά συμμετείχαν στο πρόγραμμα και αξιοποίησαν με τη βοήθεια των εκπαιδευτών την έκθεση Ίχνη του εφήμερου.

Εικόνα 9, 10

Ξεναγήση σχολικής ομάδας (9) και απόκομμα από τη σχολική εφημερίδα με εντυπώσεις από την έκθεση (10)

Βιβλιογραφία

- Kopytoff, I. (1986). The cultural biography of things: commoditization as process. In A. Appadurai (Ed.), *The social life of things: Commodities in cultural perspective* (pp. 64-94). Cambridge: Cambridge University Press.
- Pearce, S. (1995) *On collecting: An investigation into collecting in the European tradition*. London: Routledge.
- Eco, U. (1994). *Θεωρία σημειωτικής* (Ε. Καλλιφατίδη, Μτφρ.). Αθήνα: Γνώση.

Πηγές εικόνων

Κ.Θ.Β.Ε. (www.ntng.gr) και προσωπικό αρχείο